

GERİ DÖNDÜRÜLEN ESERLER: H. S. AYVAZOV'UN “ESARET KURBANLARI (EBEVEYNLERE İBRET)” HİKÂYESİNE DAİR

Gulnar SEYTVANIYEVA*
(Aktaran: Gözde GÜNGÖR)**

Özet:

H. S. Ayvazov'un pek tanınmayan “Esaret Kurbanları (Ebeveynlere İbret)” adlı eseri 1907'de Bakü'de basılmakta olan Füyuzat dergisinde okuyucuların dikkatine sunulmuştur. Anlatıda, kadınların sorunları, XIX. yüzyılda Kırım Tatar toplumunda kadının konumu tartışılmakta ve esaret, kadın hakları gibi kavramlar vurgulanmaktadır. Makalede, eserin XIX. yüzyıl Kırım Tatar Edebiyatı tarihindeki yerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kırım Tatar Edebiyatı, esaret, kadın hakları.

Returned Works: About a Story H. S. Ayvazov “Esaret Kurbanları (Ebeveynlere İbret)”

Abstract:

A little-known work of H. S. Ayvazov «Esaret Kurbanları (Ebeveynlere ibret)” (Victims of captivity; Lesson to the parents), was presented to the attention of readers in the Baku magazine called «Fuyuzat» in 1907. This narration discusses the problems of women and the position of women in Crimean Tatar society in the 19th century and the subjects such as slavery, women's rights are emphasized. The aim of this article is determining the importance of this work in the history of Crimean Literature in the 19th century.

Key words: Crimean Tatar literature, slavery, women's rights.

* Dr., V. I. Vernadsky Tavrida Milli Üniversitesi, Kırım-Tatar ve Doğu Bilimleri Fakültesi , Kırım-Tatar Edebiyatı Bölümü

** Araştırma Görevlisi, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Makalemizin başlığında belirtilen konu, zannımızca apayrı bir dikkate layıktır. Bunun bir nedeni H. S. Ayvazov'un "Esaret Kurbanları" eserinin okuyucularca tanınmamış olması ve diğer nedeni de, onun edebiyatımızdaki yerini belirlemenin ilgi çekici olacağını düşünmemizdir. Bu hikâye, Bakü şehrinde basılmakta olan "Füyuzat" (Progress) dergisinde 1907'de yayınlanmıştır. Sadece Füyuzat dergisinde yayımlanmış olan bu eserle ilgili edebiyat tarihimizde ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Bu açıdan, söz konusu konu gayet aktüeldir. Son zamanlarda H. S. Ayvazov'un hayatı ve faaliyetlerine ilişkin kaynaklarda bu hikâyesi onun edebî eserleri içine konularak, sadece başlığı gösterilir. Hatta eserin türü bile net değildir. (Örneğin, D. P. Ursu, bu eseri sosyopolitik eserleri arasına koyar). Şimdi, bu eseri meydana çıkararak yazarın sanatsal mirasını ve edebiyat tarihimizdeki yerini belirlemek araştırmamızın esas amacı oldu.

Okuyucuların dikkatine sunulan bu konu, Azerbaycan İlimler Akademisi Merkezi İlmî Kütüphanesinin çalışanlarıyla birkaç yıl süresince mektuplaşmamızın ve bilimsel araştırmamızın neticesidir. Şunu kaydetmek gerekir ki, Azerbaycan İlimler Akademisi Merkezi İlmî Kütüphanesinin raflarında korunmuş olan "Esaret Kurbanları" hikâyesiyle birlikte H. S. Ayvazov'un birkaç sosyopolitik eseri de basılır: "Hayat-ı Aile ve Ailecilerimiz", "Talim-i Etfal Meselesi", "Kadınlık ve Kadınlığın Ehemmiyeti", "Hayat-ı Akvam", "Kırımlılar Ne İçin Tenkit Edilmiyor" gibileri bunlardandır. (Bunlar yalnızca bulunmuş olan varyantlar.) H. S. Ayvazov'un bu eserleri onun edebî mirasını tamamlayarak gelecekteki farklı araştırmaların konularını oluşturacak ve millî basın hayatımıza dair değerli bilgilerin elde edilmesine zemin yaratacaktır.

XIX. yüzyılın sonundan XX. yüzyılda yirmili yılların başına kadar hukuki haklardan mahrum kadın ve kızların hayatını yansıtan eserler Kırım Tatar edebiyatında belirli bir yer tutmaya başlar. "Âlemin Yarısı", "İnsanlığın Yarısı" [11.c. 95] diye tanıtarak Müslüman kadınların şeriat dâhilinde haklarını anlatan ve onları koruyan İ. Gaspinskiy, sosyal yaşantımızda baş veren meselelerle birlikte, Müslüman kadınlarının şeriatın kendilerine sunduğu geniş hakları teslim etmek ve onların arasında okumanın yaygınlaştırılmasının zarureti göstermek gibi meselelere makalelerinde ve edebî eserlerinde değinir. XX. asrın ilk çeyreğindeki yazarlarımızın eserlerinde İ. Gaspinskiy'nin izlenimlerine ve fikirlerine yakınlığı sezilmek mümkündür. Şimdi aşına olduğumuz H. S. Ayvazov'un "Esaret Kurbanları" hikâyesi, A. Çergeyev'in "Takdir" poeması, O. Akçokraklı'nın "Tatar Kadınının Efkârı" şiiri, U. Ş. Tohtargaz'ın "Validelerin Hayatı" (eserin sadece başlığı biliniyor), C. Seydamet'in "Unutulmaz Kozyaşlar-Unutulmaz Gözyaşları", U. Balatukov'un "Ayşe Hanım", M. Nuzet'in "Bir Koylu Kızının Ağzından-Bir Köylü Kızının Ağzından" eserleri bunlar arasındadır.

Daha yakın zamanda edebiyat sayfalarında kadın-kızların talihsiz hayatlarına atfedilerek yazılan tek eser olarak tanınan A. Çergeyev'in "Takdir" poeması, burada öne çıkarılan mesele ve onun kurgulanış biçimiyle, usulüyle ayırt edilen ve dikkatimizi fazlasıyla çeken eserdir. Başkahraman olan Esmâ âdetlerin kurbanı olarak hayata karşı arzuları, irade ve duyguları söndükten sonra zehir içerek kendisini esaretten kurtarır. Reel hayatın vekili olarak kendi mutluluğunu koruyamadan, başka yol olan ölüm yolunu layık gören imaj olarak kurgulanır. A. Çergeyev olağanüstü usullerden birini kullanır, günahsız genç kızın ölümüyle sonuçlanan bir olayı kurgular. Yani bu meselenin ciddiyeti, karmaşıklığı üzerinde düşündüren, cemiyet tarafından halledilmesine davet eden bir konudur.

"Esir: kurban" motifi H. Sabri Ayvazov'un "Esaret Kurbanları" hikâyesinde de işlenmektedir. Eserin başlığının fazlasıyla dikkatimizi celp etmesinin diğer bir sebebi de altına ikinci başlığın konulmasıdır: "Ebeveynlere İbret".

Yazar vasıtasıyla tarif edilen olaylar Kırım'ın güneyindeki köylerden birinde geçer. Eserin başkahramanı genç kız Saniha'dır. Eser Saniha Hanım'ın babası olan Hasan Ağa'nın, kızını Nuri Efendi'yle nişanlamasının ve bir haftada düğünlerinin yapılacağı anlatımıyla başlar. Hasan Ağa kerimesinin pek mutlu olacağından emindir. Onu zengin insana vereceği için gayet hoşnuttur. Ama Saniha'nın üzüntülü, kederli hâli anası Akife Hanım'ı rahatsız etmektedir. Saniha anasına derdinin sebebini anlatacakken anasından: "... Emin ol kızım, çok mesut olursun. Rahmetli babam beni de bilmediğim bir adama satmıştı. İşte yirmi seneden beri babanla yaşamaktayım... Ehl-i servet ve asalet sahibi bir ailenin kızı yine sahib-i servet bir adamın oğluna zevce olmalıdır." cevabını alır. Saniha'yı anlayacak kalpler, işitecek kulaklar bulunmaz. Kocaya "esir" olarak giden Saniha çok geçmeden "Maksad-ı hayat mahvolursa, yaşamının ne tadı var?" diyerek kendini suya bırakır... "Saniha'nın uzun saçları su üzerinde dalgalanmaktaydı. Bulutlar arasından kurtulup çıkan kamer-i münir bütün ümit ve emellerini terk etmiş renksiz çehresini tenvir ediyordu. Saniha Hanım'ın çehresinde bütün elem ve ıstırahat sükûnet-yab olduğu sevda ve emellerinin bütün bütün söndüğü çok açık görünüyordu...".

Yine günahsız genç kızın ölümünden ibaret olan bir olay gösterilmiştir. Yazar, okuyucuları heyecana sevk edip dikkatlerini fazlasıyla çekerek bu mesele-ye ciddi yaklaşmanın, böyle eylemlerin sebeplerini derinlemesine öğrenmenin gerekliliğini ve bunlara çözüm yollarını bulmak gerektiğini bildiren bir konuyu kurgular. H. S. Ayvazov'un eserinde çocukların terbiyesi, büyük neslin çocuklarının öğrenim görmelerine ilişkin bakış açılarını ve bu meselede çocukların yüklendiği vazifeleri, toplumumuzda şeriat kanunlarına nispeten âdetlerin üstün tutulması gibi meseleler göz önüne getirilir; ailelerde çocukların yanlış adımlarının, hareketlerinin sorumlusu olan ana babaların mesuliyetlerine dair fikir yürütülür. Gerçekten, eserin ikinci başlığında kaydedildiği üzere ana babalar için ibret verici bir temadır.

Ümit ederiz ki, H. S. Ayvazov'un diğer eserleri de tanınarak milli edebî hazinemiz zenginleşir. Şimdi, bu eseri Arap harflerinden çevirerek memnuniyetle okuyucuların dikkatine sunuyoruz.

Esaret Kurbanları (Ebeveynlere İbret)

Aylı bir geceydi. Yazıhanemin ittisalinde her tarafa nezaret-i kamilesi olan küçük balkonda oturuyordum. Gökyüzü çocuk kalbi gibi saf ve berraktı. Kamer-i münir, latif ziyasıyla bir zamanlarda Cenevizlere mesken ve me'va olan Kırım'ın cenubundaki sıra dalgaları afaka ser çeken "Ay-Petri"yi Bahr-i Siyah sahillerini tenvir ediyordu. Karşımda oldukça mükemmel ve muntazam bir hanenin ikinci kattaki büyük salonunda bir ziyafet veriliyordu ki, bu ziyafet henüz nişanı akdedilen Saniha Hanım'ın şeref ve bahtıyarlığına olarak, pederi Hasan Ağa tarafından olunuyordu. Ziyafete gelenlere pek çok hürmet ve riayet edilerek enva-ı muhtelif-i itame-yi nefise ve müteaddit eşribe-i lezize ("çeşitli nefis yiyecekler ve türlü leziz içkiler") takdim edildi. Ziyafetin hitamında Hasan Ağa hazırına [bit-teşekkür] kerimesinin pek mesut ve bahtıyar olacağını ve damadı olacak Nuri Efendi'nin servet ve sâ mânundan, ahlak ve tabiatından uzun uzadıya bahsederek, gelecek hafta düğünleri icra kılınacağını bildirdi. [Efrad-ı meclisin her biri merasim-i tebrikatı ifa ile alaturka saat dört raddelerinde dağılıştılar. Hizmetkârlar tarafından sofralar kaldırıldı. Salon süpürülüp temizlenerek evvelki haline efrag edildi. Lambalar söndürüldü. Haneyi büyük bir sükûnet kapladı. Efrad-ı ailenin her biri hab-ı istirahatata dalarak uyudular. Ortalıkta hiç çıtıpıt yok... Herkes ikametgâhına, kuşe-yi inzivaya çekilmiş, hiçbir ses ve seda işitilmiyor...]

Yarı gece vakti olmuştu ki, kendisinde nişanı akdedilerek, ziyafet verilen salonun sağ cihetindeki küçük bir odanın penceresi açıldı. Saniha Hanım nazik ve titrek elleriyle pencerenin örtülerini kaldırdı... Oda karanlık idi; fakat berrak bir sema üzerinde parlayan kamerden akan donuk bir ziya Saniha Hanım'ın odasını hafif bir surette tenvir ediyordu, pencereden başını uzatarak fevkalade mağmum ("kederli") bir surette iri mavi gözlerini semanın imâk ("derin") laciverdine dikti. Hayattan kalmış bir vücut gibi hareketsiz, mütefekkir olarak, kalbi derin bir nevmidi ("ümitsizlik") ile meşhun ("dolu") efkârı azim bir keder ile perişan idi. Biraz zamandan sonra, başını elleri arasına alarak, dirseklerini pencereye dayadı, düşünüyordu, ufuklara doğru bakıyordu. Ara sıra esen hafif bir rüzgâr uzun saçlarını dağıtarak yüzüne vurdukça asabını tahrik ediyor bazen ayağa kalkarak, sahilleri okşayarak kırılan dalgacıkların hafif avazesini dinliyordu. Saniha Hanım'ı hiçbir şey teselli edemediği gözlerinin bakışından, nazarının ümitsizliğinden şöyle böyle anlaşılıyordu. Acaba, ne düşünüyordu? Bütün kalbini, zihnini istila eden zehirli fikirler; nazik vücudunu ezen ıstıraplar neden neşet etmiş idi. Kaç saat mukaddem bütün ailesinin meserretler, neşeler;

zevkler, ümitler içinde bulunarak, Saniha Hanım'ın nişan akdi şerefine büyük bir şadmanlık ettikleri hâlde, Saniha'nın bu kadar mahzun, bu derece mustarip olduğuna, acaba ne mana vermelidir? Bir hafta sonra ebeveyninden infikak edeceğine (“ayrılacağına”) mi mahzun oluyordu? Yoksa nişanlısının hasretine tahammül edemeyerek mi mustarip oluyordu? İşte, ben bu meselenin halli ile bir takım müşkülîyet altında ezilmekte iken, kafeslerden işitilen bülbülleri mahrek feryatları gibi: “Ah, bu esaret!..” sözleri pek ateşli olarak Saniha Hanım'ın ağzından döküldü. Pencerenin altında bulunan kanepeye yaslanarak, acı bir sesle: “Ah, meftunu olduğum Remzi'ciğim! Senin perestiş eder[cesine] sevdiğin Saniha, kendisinden pek nefret ettiğim Nuri'nin aguş-ı gaddaranesine (“gaddar kucağına”) atılacaktır”, diyerek yüzüstü[ne] yıkıldı. Acı acı ağlamaya başladı.

Saniha'nın bu kalpler parçalayan feryadı, validesi Akife Hanım'ın kulağına aksetmiş olmalıdır ki, hemen Saniha Hanım'ın odasına yetişti... [Akife Hanım'ın kerimesinin itiyad-ı daimesinde gördüğü nagihanî (“birdenbire”) bu inkılâbı, çehresinde müşahede ettiği solgun bir rengi hüznengiz bir za'fiyeti bin türlü kıyasat-ı azime ve mülahazat-ı amika ile tetkik etmeye başladı]. Masa üzerinde olan lambayı yakarak: “Kızım! Bir rahatsızlığın mı var? Kaç saat zarfında sesinde büyük bir tagayyürat [hâsıl] oldu. Hasta mısın? Yoksa nişanlın tarafından getirilen entarilik kumaşları, gerdanlık altınları [mı] beğenmedin... Söyle kızım, ne derdin vardır. Hamdolsun, servetimiz yerindedir. Zevcen olacak Nuri Efendi'nin [de] servet-i sâ mânî, necabeti pek çok adamların gıptasını [celp] edecek bir derecededir.

Bu akşam ziyafette bulunan adamların kaffesi Nuri Efendi'nin pek yakışıklı bir delikanlı olduğunu, binaenaleyh ahlak ve tabiatının pek mülayim bulunduğunu söylemişler... Söyle, kızım, ne'n vardır?..”

Saniha Hanım başını kaldırarak: Hiç, hiçbir şeyim yok. Var ise, rüyamda sayıkladım...

Akife: Hayır, kızım, senin [her halin] değişmiş. Gözlerin de ağlamadan şişmiş. Sende mutlaka bir fena hâl vardır!

Saniha Hanım, validesinin bu ısrarlarından daha ziyade mahzun ve mustarip olarak, ağlamaya başladı... Akife Hanım kızının böyle acı acı ağlayışından tesir [metinde müteessir] olarak, gayet ihtizazlı bir sesle: “Saniha'ciğim! Niçin ağlıyorsun. Kanun-ı tabiat böyledir; yavrurum! Kocaya çıkmak Nuri Efendi gibi bir zatın zevcesi bulunmak büyük bir şereftir.” Saniha Hanım'ın bütün [hüviyet-i] insanîyesini tehyic eden keder sesine, sedasına [şedit] bir tesir, lisanına garip bir talâkat vermiş olmalıdır ki, validesinin hilaf-ı [mutad] (“alışılmışın dışında”) odasına gelmesinden daha ziyade mustarip olarak: “Ağladığım hiçbir, valideciğim! Kadınlar neye ağlayabilirler? Esaretimize değil mi? İşte, ben de esarettime ağlıyorum. Bilirsin ki, esaretin en büyük hakka, ağlamaktır. Biz, yani umum nisvan, yalnız bu ağlamak, kanlı yaşları akıtmak [hürriyetine] mâlikiz!..”

Akife: Kızım, bu esareti nereden çıkardın... (Saniha validesinin sözünü keserek) "Esire olmasam, beni esir gibi satar mıydınız. Hayatımı, saadetimi Nuri Efendi'nin servetine kurban eder miydiniz..." diyerek daha şiddetli ağlar. Bir eliyle alnını tutuyor, diğer elindeki mendil ile de la-yenkati ("durmaksızın") gözlerinden akan ateşli yaşları silerek, ağlamasına devam ediyordu.

Akife: Saniha Hanım! Sana deminden beri bir derdin mi var diye, ısrar ediyorum. Söyle, kızım, böyle serzenişler okuyacağına derdini anlat. Yalnız [aktıtılan] gözyaşlarının pek acı olduğunu bilmez değilsin! [Bu hâlde] ıstırabının sebebinin niçin benden saklıyorsun. Sen kalbini bana da açmazsan, kime açacaksın. Senin [hâline], derdi[ne] elem[ine] başkaları mı acıyacak, ecnebiler mi ağlayacak?

Saniha: Ah, refika-i vicdanım olan valideciğim! Akşam babam bir insan tüccarı kesilerek, beni hiç görmediğim, bilmediğim bir esirciye satar gibi sattı. "Babacığim! Ben o adamı bilmiyorum. Belki onunla imtizaç edemem, rica ederim, beni vakt-i cehalette esir satar gibi satmayınız" diye ayaklarına kapandıysam da, ne sen ne pederim beni dinlemediniz. [Hatta] babam : "Ebeveyne karşı adem-i itaati de mektepte mi öğrendin? Ben senin baban değil miyim, kime istersem ona veririm, sesini çıkarma" gibi tehditkârâne tekdirlere ile bana ağız açtırmadı. Beni esir gibi sattı. İşte ağladığım, birtakım ıstırahat-i şedide altında ezildiğim bu hakarete, bu esarete, bu hukuksuzluğadır.

Akife Hanım kızının bu sözlerine karşı birdenbire bir cevap veremeyip, hayli düşündü ve dedi: "Kızım! Anlaşılan, sen Nuri Efendi'yle imtizaç edemem diye havf ediyorsun. Fakat emin ol, kızım, pek mesut olursun. Beni de rahmetli babam bilmediğim bir adama satmıştı. İşte yirmi seneden beri babanla yaşamaktayım..."

Saniha, validesinin kucığına atılarak: "Ah, anneciğim! Ben başkasını seviyorum..." diye yıkıldı. Validesinin ayağına kapanır.

Akife: Kimi seviyorsun?

Saniha: Mektep muallimi Remzi Efendi'yi...

Akife: Nasıl Remzi Efendi? Kızım? Sen delirdin mi? Otuz ruble aylık alan bir mektep hocasıyla yaşamak kâbil mi? Hayır, evladım, hayır! Bu olamaz. Er geç kendi küfvinin ("dengini") almalıdır. Babanın necabetini, asaletini, düzmeçatma, çıplak muallime mi feda edeceksin?..

Saniha Hanım: Evet, ona alakam var. Remzi Efendi'yi seviyorum. Ben izdivaçta servetten ziyade muhabbet ararım...

Akife Hanım: Kızım, bu [adeta] bir çocukluktur. Geçer gider.

Saniha: Çocukluk mu dediniz? Bilmez misiniz ki kalb-i beşer muhabbete karşı her zaman çocuktur!

Akife Hanım: Pekiyi, fakat ehl-i servet ve asalet sahibi bir ailenin kızı yine sahib-i servet ve necabet bir adamın oğluna zevce olmalıdır.

Saniha: Hayır, valideciğim! Arada muhabbet olmayarak, sırf menfaat ve servet ya da necabet ve asalet için edilen tehhül hiç alaka-i muvafık adde demem.

Akife: Kızım, henüz gençsin. İzdivaç, hayat nedir bilmiyorsun. Bunun için tehhül meselesini, zevce ve zevce intihabını evlatlar daima velilerine havale etmelidirler. Zannedersem, bu bapta ben ve pederin senden tecrübeliyiz.

Saniha: İnsan yekdiğerini görmeden, ahlak ve tabiatı öğrenmeden evlenmek, bence hamakattır: Benim fikrimce, dünyada her kız ve oğlanın en büyük hakkı istedikleriyle, muhabbet ettikleriyle tehhül etmektir...(kendi-kendine) “Ah, Remzi’ciğim!” diye, tekrar validesinin aguşuna atılır. Birkaç kere anasını öptükten sonra, sözüne devam eder: “Ya, valideciğim! Gözlerin hak-ı intihabına mani olmak, zevkin hürriyet-i tensibine müdahale etmek, ruhun imtizaç-ı tabiisine karışmak en büyük bir adaletsizlik, pek azim bir zulümdür!

Akife: Öyledir, kızım. Fakat sen henüz gençsin. Gençlikte insanın gözleri hakayık-bin (“gerçekleri gören”) olamaz. Binaenaleyh, gençlikteki galeyan, zevk ekseriya insanı yanıltır. Heyecanı derecesinde olmayan gençliğin mecnunâne hevesatı insana cinayet gibi şeylerden başka ilerde bir şey göstermez.

Saniha: Demek, tehhül edecekler, ere gidecek kızlar, evlenecek gençler sükunet ve muhakeme zamanı beklemelidirler, öyle mi? Acayip! Sükunet geldikten sonra izdivacın ne lüzumu var!

Akife Hanım, kızının sözlerine cevap bulamayarak, fünun-ı hazıreye ibasın [metinde inasın] tahsil-i kemalat ettiklerine lanetler okumaya başladı. Kaşlarını birbirine çatarak, gözlerini açarak, meyasâne bir nazar ile Saniha’ya baktı. “Bu sözlerinin hepsi boştur.”, dedi.

Saniha Hanım iki seneden beri ateş-i aşkıyla kavrulduğu saffet kalpli, alicenap güzel Remzi Efendi’yi göz önüne getirmesinden hasil olan hüsn-i rikkat ve fikr-i perestişkarane ile (“incelik ve taparcasına bir sevgi ile”):

-Valideciğim! Güzel olan bir genç efendinin ismet ve muhabbetle bir kalbe temellük etmek hilkat tarafından ihsan olunmuş en büyük bir imtiyazı, en tabii hakkı değil midir? Eğer herkese sükunet geldikten sonra evlenecekse, o güzel efendi hak-ı tabiisini nereden almalıdır? Diyelim ki, [bana] henüz sükûnet gelmedi. Bu halde bırakınız beni, devr-i sükuneti bekleyeyim!

Akife: Kızım! Senin sözlerin hepsi gençlik ateşi içinde olan zihninin sayıklamasıdır.

Saniha: Hayır, efendim, yanıyorsunuz. İnsanda ruhun galili [metinde galeyani], tabiatın ateşi olmasa, o hayattan bir maksat, bir lezzet anlayamam. Bilmiş olunuz ki, kalb-i beşere sükûnet gelince onu gerdegeye değil, [yerin] altına koyarlar!

Akife Hanım mahza-i [metinde mahzan] kerimesine tebdil-i fikir ettirmek için ihtiyar ettiği mübahasesini ("konuşmasını") faydasız ve semeresiz kalacağını anlayınca, kızına hitaben: "Ne demek istiyorsun, evladım?", dedi.

Saniha Hanım epeyce bir müddet tefekkürat-ı amikaya dalarak, birden bire ayağa kalkar ve: "Valideciğim!! Kızının hayatını arzu eder misin?". Akife büyük bir heyecanla: "Ne var, evladım?".

Saniha: Ben Remzi Efendisiz yaşayamayacağım gibi, Nuri Efendi'yle de imtizaç edemem. Siz pederime söyleyin, o servete sitayiş ediyor ("övüyor"). Siz de necabete ("soyluluğa") kurban oluyorsunuz, ben ise kalbe, ismet ve muhabbete perestiş oluyorum ("tapınıyorum").

Akife: Kızım! Servet ve asaletin bunlara [mümanaatı] var mı? Servetin kemal-i itaina ve dikkatle terbiye ettiği [bir kıza] fakrın kayıtsızlıkla büyütüğü bir adam nasıl [layık] olabilir? Birisi kadir ve itibarının tenzil ettiğini, diğeri haysiyetin daima kırıldığını hissede ede [yaşamakta] nasıl refah ve saadet görebilirsin?

Saniha: Zalam ("karanlık") içinde nurlu yıldızlar parladığı gibi, fakr u sefalet içinde de saffet ve ulviyetle parlayan ruhlar vardır. Bir kalp sevmek için servete mi [muhtaçtır]? Bence, en büyük ilim ve marifet, en sahih ikbal ruh[un] görüldüğü iki güzel göz, en büyük saadet kalbin hissiyatı gösteren, dudaklardan akseden tebessümdür.

Akife: Demek sen Nuri Efendi'ye varmayacaksın?

Saniha: Esir olarak varacağım. Zevce olarak değil.

Akife duvara asılı saate bakarak: "Sabah oluyor, sen biraz yat uyu da, yarın konuşuruz" diyerek çıkıp gider. Saniha Hanım validesinin arkasından kalkarak, kapıyı kilitledi. Pencerenin örtülerini aşağıya çekti. Bu esnada kamber de gurup etmişti. Şark tarafı ağarmaya başladıysa da, gökyüzünde peyda olan mazlum bulutlar şafağın ziyasına mani oluyordu.

Saniha Hanım'ın düğünü icra ettiği tam iki hafta olmuştu ki, muallim Remzi Efendi intihar etmişti. Sebeb-i intiharını bilmeyenler hakkında pek çok kil ü kâlde ("dedikodu") bulundular. Fakat sebeb-i intiharı [mahzan] Saniha Hanım'a olan alakasının aşkının adem neticesi idi. Merhum Remzi Efendi mezara konuldu, defnedildi... Vakta ki bu müthiş haber Saniha Hanım'ın kulağına ulaştı. O da cehennemî bir ateş içinde kalan hayatına hatime çekmek istedi. "Maksad-ı hayat mahvolursa, yaşamakta ne lezzet var?" diyerek kulaklarına onun da "İntihar" sözü aksetmeye başladı. Remzi'nin intiharından bir hafta sonraydı ki, Saniha Hanım bir usul ile Nuri Efendi'nin günahından firar etti. Yani [metinde yine] aylı bir gecede Karadeniz sevahilindeki kayaların birisinin üzerine oturdu, nazik ve zayıf ellerini yekdiğerine dolayarak, mustaribâne düşünüyordu. Bazen, başını çevirerek, etrafına bakıyordu. Bir şeyler söylemek istiyordu. Tevdi ederek, bir sırı emniyet edecek en son bir sözü vardı... Fakat

orada hiç kimseler yoktu. Karadeniz merhametsiz, kayalar ise hissizdi. Saniha Hanım'ın ruhu yücelere itila ettikçe (“yükseldikçe”), vücudu hep sükut ediyordu. Merhametsiz Bahr-i siyah her nasılsa, zavallı Saniha'yı kendi karına (“dibine, derinliğine”) doğru çekti. Bir çeyrek saat sonra, arka üstü deniz üzerine çıkarak, gecenin sükûneti içinde akıntılara [peyrev] olan Saniha'nın uzun saçları su üzerinde dalgalanmaktaydı. Bulutlar arasından kurtulup çıkan kamer-i münir, bütün ümit ve emellerini terk etmiş renksiz çehresini tenvir ediyordu. Saniha Hanım'ın çehresinde bütün alam ve ıstırahat [metinde, ıstırahatın] gumum ve ekdarın (“gamların ve kederlerin”) sükûnet-yab olduğu, sevda ve emellerinin bütün bütüne söndüğü pek açık görünüyordu... Acaba, Karadeniz'in girdap ve seyabeleri [seylabeleri] zavallı Saniha'yı nereye götürüyordu? Müsavat alemindeki hürriyetine. Ateş-i aşk ile uğruna feda-yı can eden Remzi'nin aguş-ı visaline!..

Hasan Sabri Ayvazov

Faydalanılan Eserler

- Ayvazov, A. S. (1907), “Esaret Kurbanları”, *Füyuzat*, No.: 17, C 262-265.
- Ayvazov, A. S. (1907), “Hayat-i Aile ve Ailecilerimiz”, *Füyuzat*, No.: 10, C 155-159.
- Ayvazov, A. S. (1907), “Hayat-i Akvam”, *Füyuzat*, No.: 7, C 106-108; No.: 27, C 447-448; No.: 29, C 432-434.
- Ayvazov, A. S. (1907), “Kadınlık ve Kadınların Ehemmiyeti”, *Füyuzat*, No.: 25, C 415-416.
- Ayvazov, A. S. (1906), “Meslek ve Muradımız”, *Vatan Hadimi*, Mayıs 1.
- Ayvazov, A. S. (1997), *Neden Bu Ala Kaldık (Pyesa)*, Akmesic: Kırım Devlet Okuv- Pedagogik Neşriyatı, 80 c.
- Ayvazov, A. S. (1907), “Talim-i Etlaf Meselesi”, *Füyuzat*, No.: 13, C 200-203.
- Ayvazov, A. S. (1906), “Vatana Hizmet”, *Vatan Hadimi*, Mayıs 1.
- Gafarov, S. (1990), “İsmail Bey Gasprinkiy. Tarihîy-publitsistik Oçerk.”, *Yıldız*, No.: 5, S 87-106.
- Gasprinkiy, İsmail (2004), *Arslan Kız*, Kun Dogdı, Simferopol, 192 s.
- Gasprinskiy, İ. (2001), *Molla Abbas*, Simferopol, Kırım Dev. Okuv- Pedag. Neşriyatı, I Tom, 400 s.
- Kırım tatarcada Kıyın Sözlür (Tağallüsler Lugatı)* (2006), Tertip Etken Kerim İ. A., Akmesic, Tavrida, 176 s.
- Develioğlu, Ferit (1997), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 1195 s.
- Samedinova, Z. (2001), “İsmail Gasprinkiy ve Kırım Kadınlığı”, *Yıldız*, No.: 4, S 136-141.